

مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح*

که مطالعات مربوط به خلع سلاح بر اساس معیارهای علمی صورت گیرند، اهمیت دارد. مجمع عمومی بر اساس این نظر که فعالیت تحقیقاتی و مطالعاتی مداوم سازمان ملل متحد در زمینه خلع سلاح سبب افزایش مشارکت آگاهانه همه دولتها در امر خلع سلاح می شود و همچنین با مطلوب دانستن انجام تحقیقات آینده نگر در چارچوب سازمان ملل، مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح را به وجود آورد.

پیشنهاد ایجاد مؤسسه ای بین المللی برای تحقیق درباره خلع سلاح را رئیس جمهور فرانسه در نخستین اجلاس ویژه مجمع عمومی درباره خلع سلاح، در ۱۹۷۸ ارائه داد. مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح در اول اکتبر ۱۹۸۰ تأسیس شد و اساسنامه آن در دسامبر ۱۹۸۴ به تصویب مجمع رسید و از اول ژانویه ۱۹۸۵ به اجرا درآمد. مقر آن در کاخ ملل در ژنو قرار دارد.

مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح نهادی مستقل در چارچوب سازمان ملل متحد است. مجمع عمومی این سازمان، نهاد مزبور را در ۱۹۸۰ به قصد برعهده گرفتن پژوهش مستقل در زمینه خلع سلاح و مسائل مربوط به آن، بویژه مسائل مربوط به امنیت بین المللی، به وجود آورد.

پیشینه

تحقیق در زمینه خلع سلاح جزء جدایی ناپذیر تلاشهای مربوط به خلع سلاح است. مجمع عمومی سازمان ملل متحد قبول دارد که مذاکرات در زمینه خلع سلاح و تلاش مداوم برای تضمین امنیت بیشتر باید بر مطالعات عینی، ژرف و فنی استوار باشد. مجمع عمومی همچنین بکرات تأکید ورزیده است که باید درباره مسائل مربوط به خلع سلاح اطلاعات جامعتر و کاملتری برای جامعه بین المللی فراهم کرد و تضمین این امر

هدفها

مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح فعالیتهای خود را با هدفهای زیر انجام می‌دهد:

(الف) فراهم آوردن اطلاعات جامعتر و کاملتر برای جامعه بین‌المللی در مورد مسائل مربوط به امنیت بین‌المللی، مسابقه تسلیحاتی و خلع سلاح در همه زمینه‌ها، بویژه خلع سلاح هسته‌ای، به نحوی که پیشرفت به سوی امنیت بیشتر از راه مذاکره برای همه دولت‌ها و توسعه اقتصادی و اجتماعی همه ملتها تسهیل شود؛

(ب) تشویق همه دولت‌ها به مشارکت آگاهانه در تلاشهای مربوط به خلع سلاح؛

(پ) کمک، از راه مطالعات و تحلیلهای عینی و مبتنی بر واقعیت، به مذاکرات مداوم در زمینه خلع سلاح و دوام بخشیدن به تلاشهای مربوط به تأمین امنیت بین‌المللی بیشتر با کاهش مداوم تسلیحات، بویژه سلاحهای هسته‌ای؛

(ت) اجرای طرحهای پژوهشی بلندمدت، آینده‌نگر و ژرفتر در زمینه خلع سلاح، به نحوی که دیدی کلی در مورد مسائل مربوط به خلع سلاح فراهم آورد و سبب اقدامات جدیدی جهت مذاکرات تازه شود.

مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح در تنظیم برنامه تحقیقاتی خود بر پایه مقررات سند نهایی نخستین اجلاس ویژه مجمع عمومی سازمان ملل متحد در مورد خلع سلاح کار می‌کند و توصیه‌های مجمع عمومی را مد نظر قرار می‌دهد. برنامه کار هر سال مورد بررسی قرار می‌گیرد و اجرای آن منوط به تصویب هیئت امنای مؤسسه است.

تشکیلات و تأمین مالی

مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح ستاد دائمی بسیار کوچکی دارد. مؤسسه مزبور برای اجرای برنامه تحقیقاتی به طور عمده به تشکیلات هر طرح خاص و قراردادهای کوتاه‌مدت متکی است. این شیوه امکان می‌دهد که متخصصان برجسته داخل و خارج نظام ملل متحد به خدمت گرفته شده، از آنها استفاده شود. بعلاوه، این شیوه به تلاشهای مؤسسه در زمینه همکاری با دیگر نهادها و متخصصان که به طور انفرادی کار می‌کنند، کمک می‌نماید.

برنامه‌های مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح یا در مؤسسه انجام می‌شود و یا مؤسسه متخصصان و سازمانهای پژوهشی دیگر را مأمور اجرای آنها می‌کند. در مورد اخیر مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح به متخصصان و سازمانهایی روی می‌آورد که توانایی و شایستگی اجرای برنامه‌های مربوط را داشته باشند. مؤسسه عنوان و چارچوب کار تحقیقاتی را تعیین و به متخصصان یا سازمانهای پژوهشی واجد صلاحیت پیشنهاد می‌کند و پیش از تکمیل و انتشار آن را مورد بررسی قرار می‌دهد. برای برخی مطالعات مهم گروههای چند ملیتی مرکب از اشخاص متخصص و مجرب مشهور تشکیل می‌شوند. بدین ترتیب بهره‌گیری از چندین رشته مطالعاتی و استفاده از مکاتب فکری مختلف امکان تحقق می‌یابد.

هزینه‌های مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح را دولتها و سازمانهای دولتی و خصوصی تأمین می‌کنند. برای تأمین

در زمینه امنیت بین‌المللی است. خبرنامه همچنین تمایل مؤسسه به توسعه و تقویت روابط آن با محققان و سازمانهای تحقیقاتی در زمینه خلع سلاح را منعکس می‌سازد. مؤسسه تحقیقاتی امیدوار است با تهیه برنامه‌ای در زمینه برقراری ارتباط میان محققان و مؤسسات تحقیقاتی و انتشار اطلاعات درباره آنچه دیگران در این زمینه انجام می‌دهند، بتواند در گسترش پیوند میان مؤسسات و انتشار وسیعتر اطلاعات درباره تحقیقات منتشر شده و در حال انجام سودمند واقع شود. همچنین هدف خبرنامه آن است که تعداد زیادی از دولتها، بویژه دولتهای در حال توسعه، به اطلاعات و تحقیقات موجود در زمینه خلع سلاح دسترسی پیدا کنند.

مطالب خبرنامه گاه به موضوع و گاه به منطقه خاصی مربوط می‌شود. نخستین شماره آن، که در مارس ۱۹۸۸ انتشار یافت، به مسئله خلع سلاح و توسعه پرداخت و شماره دوم مسائل خلع سلاح در آفریقا را مورد بررسی قرارداد. این شماره به واقع گزارشی در مورد مؤسسات موجود و تحقیقات انجام شده در قاره آفریقا، در زمینه خلع سلاح، بود. شماره سوم به خلع سلاحهای متعارفی در اروپا و شماره چهارم به آسیا اختصاص دارد. موضوعاتی مانند اطلاعاتی‌های کنفرانس خلع سلاح و اخبار مؤسسات همواره در خبرنامه این مؤسسه به چشم می‌خورند. این نشریه به صورت فصلنامه به دو زبان انگلیسی و فرانسه منتشر می‌شود.

۲. کنفرانس مؤسسات تحقیقاتی: در پی نخستین کنفرانس مؤسسات تحقیقاتی که در ۱۹۸۱ در ژنو تشکیل شد، مؤسسه تحقیقاتی

هزینه‌های مدیر و دبیرخانه مؤسسه مبالغی نیز از بودجه عادی سازمان ملل متحد کمک گرفته می‌شود.

مدیر مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح هر سال گزارشی درباره فعالیتهای این نهاد به مجمع عمومی ارائه می‌کند. هیئت مشورتی دبیرکل در زمینه مطالعات مربوط به خلع سلاح هیئت امنای مؤسسه را تشکیل می‌دهند.

برنامه اعطای بورس

مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح به منظور آنکه دانش‌پژوهان دولتهای در حال توسعه بتوانند پژوهشهایی در زمینه خلع سلاح و مسائل مربوط به امنیت بین‌المللی در مؤسسه در ژنو انجام دهند، برنامه‌ای برای اعطای بورس دارد.

برنامه کار مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح

مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح از بدو تأسیس کوشیده است از موقعیت خاص خود به عنوان یک مؤسسه تحقیقاتی مستقل سازمان ملل متحد، در جهت تشویق و تقویت همکاری بین‌المللی در زمینه تحقیقات مربوط به خلع سلاح و تحقیقات وابسته به آن در زمینه امنیت بین‌المللی بهره گیرد. بدین منظور در ۱۹۸۸ به دو اقدام دست زد:

۱. انتشار خبرنامه: هدف خبرنامه مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح، تشویق و تقویت همکاری بین‌المللی در زمینه تحقیقات مربوط به خلع سلاح و تحقیقات وابسته به آن

کرده‌اند. بنابراین مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح طرحی را پیشنهاد کرد که بر اساس آن راهنماهایی برای یکایک موضوعات دستور کار کنفرانس خلع سلاح، با دنبال کردن تحولات هر بحث، ارائه پیشنهادهای اساسی و مشخص ساختن مسائل و موضع‌گیری‌های هیئت‌های نمایندگی کشورهای مختلف منتشر شود.

بررسی تحقیقات مربوط به خلع سلاح

مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح در ۱۹۸۸ بررسی‌های تحقیقاتی در زمینه خلع سلاح و کنترل تسلیحات در دهه آینده را آغاز کرد. این بررسی در میان دو گروه مختلف انجام می‌شود که عبارت‌اند از دولتها و مؤسسات تحقیقاتی، که در زمینه خلع سلاح و کنترل تسلیحات کار می‌کنند. از همه دولتها دعوت شده است تا در این بررسی شرکت کنند.

طرح‌های مقدماتی مربوط به یک مرکز کامپیوتری اطلاعات در زمینه خلع سلاح اجرای طرح مقدماتی در مورد مرکز کامپیوتری برای اطلاعات در زمینه خلع سلاح، با مشارکت مالی ویژه ژاپن، در اکتبر ۱۹۸۶ در چارچوب مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح آغاز شد. این طرح سه ساله تنظیم یک برنامه عمل، فراهم آوردن رده‌بندی‌های کتابنامه‌ای در موضوعات مشخص و مطالعه درباره امکان ایجاد یک مرکز اطلاعاتی با گستردگی و جامعیت بیشتر را شامل می‌شود.

ملل متحد برای خلع سلاح کنفرانس دومی را از ۲۲ تا ۲۴ مارس ۱۹۸۸، در سوچی (Sochi) در اتحاد شوروی تشکیل داد. هدف این کنفرانسها بررسی وضع کنونی تحقیقات و مشخص ساختن حوزه‌های نیازمند تحقیقات و به طور کلی توسعه و تقویت مبادله اطلاعات و همکاری میان مؤسسات تحقیقاتی است.

این مؤسسه در کنار ترتیب دادن چنین کنفرانسهایی در سطح جهانی، قصد دارد کنفرانسهایی در سطح منطقه‌ای تشکیل دهد.

تهیه منابع ارجاعی

یکی از وظایف مهم مؤسسه تحقیقاتی فراهم آوردن اطلاعات گوناگون و کامل درباره مسائل مربوط به خلع سلاح، برای جامعه بین‌المللی است. بنابراین تهیه مطالب ارجاعی و کتابنامه‌های مختلف جزئی از برنامه عادی تحقیقاتی مؤسسه مزبور است. در این زمینه باید به مجموعه تحقیقات مربوط به خلع سلاح، منتشر شده در ۱۹۸۲، چاپ‌های گوناگون راهنمایی مختصر در مورد منابع اطلاعاتی سازمان ملل متحد و دیگر منابع، همچنین تلاشهایی در جهت ایجاد مرکز اطلاعات در زمینه خلع سلاح اشاره کرد.

راهنماهای تحقیقاتی در مورد صورت جلسات کنفرانس خلع سلاح هیئت‌های نمایندگی کشورهای عضو و جامعه تحقیقاتی نیاز به مرجعی برای استفاده روزمره را، که راهنمایی تحلیلی در زمینه بحث‌های مربوط به موضوعات مختلف دستور کار کنفرانس خلع سلاح باشد، احساس

مفاهیم امنیت ملی و منطقه‌ای

مفاهیم امنیت ملی

مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح چند سالی است طرحی را اجرا می‌کند که در چارچوب آن گزارشهایی درباره مفاهیم امنیت ملی تنظیم می‌شوند. هدف این‌گونه گزارشها ارائه مفاهیمی است که سیاستهای خارجی و امنیتی و اقدامهای دولتها، از جمله نحوه برخورد آنها با مسئله خلع سلاح را نشان دهد. چنانچه مجموعه‌ای، اگر به طور منظم تهیه شود، می‌تواند به میزان زیاد درک سیاستهای ملی را تسهیل کرده، مشخص ساختن مکان هر رفتار خاصی در یک زمینه کلی‌تر را امکانپذیر سازد.

تاکنون گزارشهایی درباره مفاهیم امنیت از نظر ایالات متحد آمریکا، شوروی، جمهوری خلق چین، یوگسلاوی و اتریش منتشر شده است و درباره همین مفاهیم از نظر زلاندنو، آرژانتین، بلغارستان، مغولستان و فرانسه گزارشهایی در دست تهیه است. گزارش جدیدی نیز درباره مفهوم امنیت از نظر شوروی در حال آماده شدن است.

امنیت در جهان سوم

در حالی که مسائل مربوط به توسعه و امنیت در جهان سوم طی دهه ۱۹۷۰ و اوایل ۱۹۸۰ در صدر دستور کار سازمانها و کنفرانسهای بین‌المللی قرار داشته، درگیری‌ها و جنگها در جهان سوم عنوان خبرها را به خود اختصاص داده‌اند. بنابراین مسئله امنیت در جهان سوم زمینه گسترده‌ای برای تحقیق است. به همین دلیل این مؤسسه انجام مطالعه‌ای

درباره امنیت جهان سوم را پیشنهاد کرده است که نشاندهنده تأکید بسیاری از مطالعات و کنفرانسهای بین‌المللی بر اهمیت رهیافتهای منطقه‌ای است.

فضای ماورای جو

مسائل مربوط به فضای ماورای جو در بحثهای خلع سلاح جنبه غالب داشته‌اند. نخستین گزارش مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح در این مورد، تحت عنوان خلع سلاح: مسائل مربوط به فضای ماورای جو، در سپتامبر ۱۹۸۷ منتشر شد. این گزارش به مسائل جاری استفاده از فضای ماورای جو، چالشهای تکنولوژیک و فکری، جنبه‌های حقوقی مسابقه تسلیحاتی در فضای ماورای جو و وسایل جلوگیری از این مسابقه، پیشنهادها و مذاکرات مربوط به تجدید تسلیحات در فضای ماورای جو می‌پردازد.

مسائل مربوط به تعیین و مشخص‌سازی معضلات جلوگیری از مسابقه تسلیحاتی در فضای ماورای جو

مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح طرحی را برای ۱۹۸۹ در مورد بررسی مسائل مربوط به تعیین و مشخص‌سازی معضلات جلوگیری از مسابقه تسلیحاتی در فضای ماورای جو در دست دارد که متضمن گردهم‌آمدن گروهی بین‌المللی مرکب از متخصصان علمی و حقوقی زیر نظر مؤسسه مزبور است. وظیفه گروه یادشده تفسیر معاهدات موجود نیست، بلکه تلاش برای فراهم آوردن شقوق گوناگون رهیافتهایی است

که جامعه بین‌المللی در انجام وظیفه جلوگیری از مسابقه تسلیحاتی در فضای ماورای جو می‌تواند مورد استفاده قرار دهد.

خلع سلاح‌های متعارفی در اروپا

کنفرانس خلع سلاح‌های متعارفی در اروپا دارای ماهیت سیاسی، تئوریک و فنی است. همچنین آثار خلع سلاح‌های متعارفی در اروپا را برای بقیه جهان ارزیابی می‌کند. در کنفرانس خلع سلاح‌های متعارفی در اروپا دیپلماتها، مقام‌های حکومتی، دانش‌پژوهان و پژوهشگران نماینده مکاتب فکری مختلف به گونه‌ای حضور می‌یابند که از جنبه‌های گوناگون در این گردهمایی تعادل وجود داشته باشد.

در کنار این فعالیت و در پیوند با آن، سه گزارش پژوهشی درباره خلع سلاح‌های متعارفی در اروپا انتشار می‌یابد که یکی را مؤسسه فرانسوی روابط بین‌الملل تهیه می‌کند و گزارش دیگر را مؤسسه روابط بین‌الملل جمهوری دموکراتیک آلمان و سوومی را مؤسسه‌ای متعلق به یک کشور بیطرف اروپایی.

دکترینهای نظامی و خلع سلاح

تشکیل سمپوزیوم در زمینه استراتژی‌های دفاعی وضعیتهای دفاعی و خلع سلاح در سال جاری (۱۹۸۹) سمپوزیومی درباره استراتژی‌های دفاعی، وضعیتهای دفاعی و خلع سلاح، در ایالات متحده آمریکا تشکیل می‌شود. در این سمپوزیوم حدود ۳۰ نفر از متخصصان دانشگاهی، دیپلماتها و

متخصصان نظامی به نمایندگی از کشورهای مختلف شرکت خواهند کرد. شرکت‌کنندگان گزارشهای از پیش تهیه شده و مسئله عملی بودن استراتژی‌های غیرتحریک‌آمیز در زمینه‌های مختلف از جمله جنگ متعارفی زمینی، دفاع دریایی و هوایی را بررسی می‌کنند. آنان اثر احتمالی دفاع غیرتهاجمی بر مفاهیم و برداشتهای استراتژیک و همین‌طور نقش آنها در روند خلع سلاح را بررسی می‌کنند.

مسائل مربوط به بازرسی

در چارچوب این برنامه، مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح دو طرح را در مورد جنبه‌های فنی بازرسی اجرا می‌کند.

بازرسی با کمک سیستمهایی که از طریق هوا عمل می‌کنند در این زمینه دو متخصص کانادایی گزارشی را تهیه می‌کنند.

مجموعه‌ای در زمینه شیوه‌ها، رویه‌ها و تکنیکهای بازرسی

هدف این طرح تهیه مجموعه‌ای در مورد شیوه‌ها، رویه‌ها و تکنیکهای بازرسی مورد نظر موافقتنامه‌های کنترل تسلیحات است. در این طرح اسناد مربوط بررسی می‌شوند و باتوجه به عملکرد موجود، یک نظام طبقه‌بندی وسایل فنی بازرسی ایجاد می‌گردد. طرح مزبور با همکاری نزدیک ۱۲ متخصص به اجرا در می‌آید.

به ایجاد اطمینان و امنیت در حال آماده شدن است.

خلع سلاح و توسعه

مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح، در چارچوب اجرای برنامه، کار سند نهایی مصوب کنفرانس بین‌المللی برنامه‌ای را در زمینه مطالعه رابطه میان خلع سلاح و توسعه آغاز کرده است. در این زمینه مؤسسه مزبور در ۱۹۸۴ گزارشی را تحت عنوان ایجاد صندوق بین‌المللی برای توسعه (A/38/475) و در ۱۹۸۷ گزارشی را با عنوان خلع سلاح و توسعه: برخی پیشنهادهاى عملی برای ازمیان برداشتن بن بست کنونی منتشر کرد و دو طرح در حال اجرا هستند: یکی مسئله اثر تخصیص منابع به تکنولوژی نظامی بر توسعه را بررسی می‌کند؛ در اجرای این طرح، مؤسسه جهانی تحقیقات در زمینه توسعه اقتصادی، در هلسینکی، طرف مشورت قرار می‌گیرد. طرح دیگر استراتژی‌های مربوط به تغییر تخصیص منابع از کاربردهای نظامی به غیرنظامی را تحلیل می‌کند.*

گروه مطالعات بین‌الملل

مفاهیم ملی بازرسی

مؤسسه تحقیقاتی ملل متحد برای خلع سلاح در برنامه مسائل مربوط به بازرسی، بررسی مفاهیم ملی بازرسی را گنجانده است. دو متخصص از وزارت امور خارجه شوروی گزارشی در مورد نظر شوروی درباره بازرسی در یک برنامه خلع سلاح چندجانبه تهیه می‌کنند. گزارشی نیز درباره نظر فرانسه در زمینه بازرسی روند خلع سلاح و تحدید تسلیحات در حال آماده شدن است.

اقدامات مربوط به ایجاد اطمینان و امنیت

نخستین طرح این برنامه به بررسی مفاهیم و برداشتهای کلی در زمینه اقدامهای مربوط به ایجاد اطمینان و امنیت می‌پردازد. این طرح از مفاهیم و برداشتهای مختلف مطرح شده در بحثهای مربوط به اقدامهای لازم جهت ایجاد اطمینان و امنیت در خشکی و دریا تحلیلی تطبیقی به عمل می‌آورد و زمینه‌های توافق و عدم توافق را تحلیل می‌کند. طرح دوم مربوط به بررسی برداشتهای ویژه در این زمینه است. در چارچوب طرح اخیر گزارشی درباره نحوه برخورد شوروی نسبت به اقدامات مربوط

* در تهیه این نوشته، از منبع زیر استفاده شده است:

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی